

Students' Ethnic
Attitudes in the
Period of Transition

ATITUDINILE ETNICE ALE STUDENȚILOR ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE

SEPTIMIU CHELCEA

A social survey, carried out in January 1994 by the Centre for socio-humanistic studies of Bucharest University, was focused on students' ethnic attitudes, their representations of national identity and the structure of their professional values. This study presents students' ethnic attitudes as they resulted from the survey and pledges for an extensive intercultural education of students.

Instituțiile de învățământ superior oferă comunității o serie de servicii sociale și culturale. În faza de tranziție pe care societatea românească o parcurge, instituțiile de învățământ superior "au un rol esențial în cristalizarea culturii politice și civile, în schimbarea mentalităților și atitudinilor, a relațiilor sociale și a concepțiilor despre lume"¹.

Premisa oricărei schimbări o constituie cunoașterea situației ce precede acțiunea de schimbare. Concret, am considerat că trebuie să începem prin cunoașterea științifică a atitudinilor etnice, a reprezentărilor sociale ale identității naționale (culturale) și a valorilor profesionale pentru a proiecta și implementa mai apoi un program educativ de comunicare interculturală (etică) și de orientare a studenților spre valorile intrinseci muncii, care fac din aceasta o **activitate socială**, nu doar o activitate aducătoare de avantaje economice (bani) în măsură să asigure modul de viață dorit.

În ancheta sociologică realizată în ianuarie 1994 de **Centrul de studii socioumane al Universității București** am încercat să punem în evidență: a) atitudinile etnice; b) reprezentarea socială a identității naționale; c) structura valorilor profesionale ale studenților.

Precizări metodologice

Am măsurat atitudinea studenților români față de diferitele grupuri etnice ce trăiesc în România utilizând

"Scala Distanței Sociale", definitivată de Emory S. Bogardus în 1933) și adaptată de noi². În ceea ce ne privește, am preluat scala din studiul lui E.S.Bogardus inclus în volumul "Atitude, theory and measurement"³. Unele enunțuri din "școala distanței sociale" - în forma ei originală - au trebuit să fie modificate pentru a avea sens în contextul sociocultural românesc. Astfel, varianta

utilizată de noi nu reprezintă pur și simplu traducerea scalei lui E.S.Bogardus, ci o formă adaptată, analizată și pretestată în cadrul seminarului de "Metode și tehnici de cercetare sociologică" la departamentul de sociologie al **Facultății de sociologie, psihologie și pedagogie** (Universitatea București). S-a ajuns, în urma unor repetate pretestări, la următoarele echivalențe:

Social-distance scale E.S.Bogardus (1933)	Scala distanței sociale (adaptată de S.Chelcea, 1993)
1. To close kinship by marriage	1. Să vă căsătoriți cu
2. To my club as personal chums	2. Să aveți prieteni apropiați
3. To my street as neighbors	3. Să aveți vecin (de locuință)
4. To employment in my occupation	4. Să fie angajate în instituția dvs.
5. To citizenship in my country	5. Să aibă cetățenia dvs.
6. As visitors only to my country	6. Să fie numai vizitatori în țara dvs.
7. Would exclude from my country	7. Să fie expulzați (dați afară) din țara dvs.

Ca formă de așezare în pagină, enunțurile scalei au fost trecute pe orizontală, iar grupurile etnice, în ordine alfabetică, pe verticală. S-a cerut subiecților să noteze prima reacție, să se refere la grupul etnic ca grup (nu la cei mai buni sau la cei mai răi din grup), să marcheze printr-un X enunțurile cu care sunt de acord.

Și interpretarea răspunsurilor la **Scala distanței sociale** a suferit modificările impuse de realitățile etnosociologice în care a fost aplicată. Cerându-se celor incluși în eșantion să se pronunțe în legătură cu grupurile etnice ce conviețuiesc în România, **item-ul nr. 6** ("Să fie **numai** vizitatori în țara dvs.") exprimă o atitudine negativă, de excludere a lor din țară, dar cu acceptarea ca vizitatori. Alta ar fi fost interpretarea dacă ne-am fi referit la populații din afara României care ar fi fost acceptate numai ca vizitatori. În baza acestei logici, am considerat că persoanele care sunt de acord cu primii cinci **itemi** ai scalei exprimă o atitudine de totală acceptare, **indicele distanței de contact social** fiind zero (IDCS = 0).

Rezultă de aici că **indicele distanței de contact social** în cercetarea noastră ia

valori cuprinse între 0 (atitudinea cea mai pozitivă) și 5 (atitudinea cea mai negativă).

Indicele contactului social (ICS) exprimă deschiderea spre alte naționalități (minorități naționale), numărul de contacte sociale ce sunt promise (acordate) fiecărui grup etnic. În **Scala distanței sociale** sunt prevăzute maximum 6 posibilități de contact social. Excluderea din țară (expulzarea) reduce la 0 contactul dintre grupurile etnice. Valorile **indicelui contactului social** sunt cuprinse între 6 (atitudinea de acceptare totală a altor grupuri etnice) și 0 (atitudinea de respingere totală a altor grupuri etnice). Între toleranță etnică (ICS = 6) și xenofobie (ICS = 0) există numeroase poziții intermediare date de media aritmetică a răspunsurilor recoltate de la populația anchetată.

Așa cum remarca E.S.Bogardus, între IDCS și ICS există o **corelație inversă**: cu cât valoarea IDCS este mai ridicată, cu atât valoarea ICS este mai scăzută (cu mici variații) și invers.

În fine, **indicele calității contactelor sociale (ICCS)** exprimă - după opinia noastră - cel mai adecvat atitudinea față de diferitele grupuri etnice. Ne fondăm această

ATITUDINILE ETNICE ALE STUDENȚILOR

apreciere pe faptul că ICCS vizează **calitatea contactelor sociale**, în timp ce IDCS și ICS reflectă dimensiunea cantitativă a relațiilor interetnice (numărul contactelor sociale admise și numărul contactelor sociale de la care unele grupuri etnice sunt excluse). În analiza noastră vom acorda o importanță sporită tocmai acestui indice (ICCS), fără a omite informația furnizată de ceilalți doi indici.

Cu toate dificultățile de aplicare și codificare, utilizarea **Scalei distanței sociale** adoptată de noi are reale virtuți în studiul atitudinilor sociale, pentru evidențierea prejudecăților etnice. De altfel, **Social - distance scale** reprezintă "o tehnică clasică de măsurare a atitudinilor față de grupurile etnice". Așa cum remarca chiar E.S. Bogardus, "indicele contactului social nu arată meritele sau caracteristicile respectivelor grupe etnice (sublinierea noastră) ci mai ales ceva din dimensiunea contactelor sociale deschise fiecărei naționalități. Cu cât rangul (intensitatea) contactelor acordate unui grup etnic este mai mic, cu atât mai reduse sunt posibilitățile de acomodare și asimilare. Intensitatea contactului social indică ceva privitor la **atitudinea față de naționalități** (sublinierea noastră) a celor anchetați. În acest fel pot fi comparate atitudinile diferitelor grupuri de subiecți".

Ca "un tip de atitudine", **prejudecățile** reprezintă "o predispoziție a persoanei de a reacționa defavorabil, sau eventual favorabil, pe baza apartenenței sale la o clasă sau la o categorie". În structura prejudecăților locul central îl au elementele afective și cognitive. Cercetările psihosociologice moderne au relevat rolul prejudecăților în relațiile interetnice, precum și faptul că percepția similarității poate contribui la depășirea efectelor diferențierilor interetnice (J.H. Goldstein și E.E. Davis, 1972). De asemenea, s-a avansat ipoteza că prejudecățile etnice, ca tip de atitudine, sunt în esență prejudecăți față de grupurile cu status economic diferit (J.W. Smedley și J.A. Bayton, 1978). Acest lucru ar putea explica într-o

măsură rezultatele (ICCS și ICS mic și IDCS mare) obținute prin aplicarea **Scalei distanței sociale** cu referire la romii (tigani).

Pe de altă parte, măsurarea prejudecăților etnice (ca tip de atitudine) cu ajutorul **Scalei distanței sociale** ar putea furniza sugestii explicative în legătură cu imaginea de sine a românilor și imaginea altor grupuri etnice ar putea contribui la decențrarea mecanismelor psihice ale procesului de autoatribuire și atribuire de calități și defecte, pentru că, într-un cuvânt, **prejudecățile etnice reprezintă baza reprezentărilor sociale ale identității naționale**, știut fiind că - așa cum a demonstrat experimental D. Peabody (1985) - "caracterizarea grupurilor etnice (națiunilor) depinde, totuși, de sentimentele pozitive sau negative față de ele".

Sigur, **stereotipurile** - componenta cognitivă a prejudecăților - conțin "un grăunte de adevăr" (G.W. Allport, 1954), dar nu adevărul în întregime, recunoscut ca atare la un moment dat. Walter Lippmann numea sugestiv stereotipurile "pictures in our heads". Fiind "o credință exagerată asociată cu o categorie, stereotipurile au funcția de a justifica (raționaliza) comportamentele noastre în relație cu această categorie". Adesea, așa cum sublinia Donald Campbell (1967), stereotipurile conțin erori de apreciere importante și pot declanșa comportamente nefaste pentru comunitățile multietnice, întrucât în stereotipuri se supradimensionează diferențele dintre grupuri, se subestimează variațiile din interiorul grupurilor, acte ce distorsionează realitatea și justifică ostilitatea sau opresiunea.

Toate aceste lucruri trebuie să le avem în vedere când "citim" datele obținute prin aplicarea **scalei distanței sociale**.

Rezultate

Cei 1620 de studenți incluși în ancheta noastră au exprimat atitudini specifice față de diferitele grupuri etnice din

România. Ei s-au raportat foarte diferențiat la aceste grupuri etnice, nu numai în ceea ce privește orientarea (pozitiv-negativă) și intensitatea (foarte pozitiv - foarte negativ) atitudinilor, dar și în legătură cu "centralitatea"¹⁰ (locul ocupat de o atitudine în sistemul atitudinal al individului) atitudinii față de grup etnic sau altul.

Am considerat că "centralitatea atitudinii" față de un anumit grup etnic poate fi determinată luându-se în calcul numărul (ponderea) celor care se referă la respectivul grup. S-a înregistrat situația prezentată în tabelul nr.1.

Tabelul nr.1: Centralitatea atitudinii studenților față de diferite grupuri etnice din România (N = 1620)

Nr.	Grup etnic	Număr respondenți (%)		Rangul centralității
		Număr	%	
1	Armeni	1289	79,6	VIII
2	Bulgari	1284	79,3	IX
3	Evrei	1340	82,7	V
4	Germani	1465	90,4	II
5	Maghiari	1357	83,8	IV
6	Români	1500	92,6	I
7	Romi (țigani)	1376	84,9	III
8	Ruși	1310	80,9	VI
9	Sârbi	1302	80,4	VII
10	Tătari	1339	76,5	XII
11	Turci	1284	79,3	X
12	Ucrainieni	1261	77,8	XI

Cu cât este mai mare ponderea (proporția) celor care se raportează la un grup etnic, cu atât se situează mai central atitudinea față de respectivul grup. Rezultă că atitudinea față de propriul grup etnic ocupă locul central

în sistemul atitudinilor etnice ale studenților români. Referitor la minoritățile etnice, studenții chestionați manifestă mai mult sau mai puțin interes, atitudinea față de acestea ocupând în sistemul atitudinilor etnice poziții centrale, medii sau periferice. Dacă stabilim trei praguri de centralitate (70%; 80% și 90%), delimităm: "zona centrală" (peste 90% persoane care se raportează la un anumit grup etnic), "zona medie" (între 80% și 90%) și "zona periferică" (între 20% și 80%).

În zona centrală se situează atitudinea față de etnia germană, în "zona medie" atitudinea față de romi (țigani), maghiari, evrei, ruși, sârbi; iar în "zona periferică" atitudinea față de armeni, bulgari, turci, ucrainieni și tătari (vezi tabelul nr.2).

Tabelul nr.2: Centralitatea atitudinilor față de diferite grupuri etnice (N = 1620)

Nr.	Grup etnic minoritar	%	Locul în sistemul atitudinal
2	Romi (țigani)	84,9	Zona medie
3	Maghiari	83,8	
4	Evrei	82,7	
5	Ruși	80,9	
6	Sârbi	80,4	
7	Armeni	79,6	
8	Bulgari	79,3	
9	Turci	79,3	
10	Ucrainieni	77,8	
11	Tătari	76,5	

Odată stabilită "centralitatea" atitudinilor etnice ale studenților, să vedem care este orientarea atitudinilor, și, mai ales, nivelul, gradul, intensitatea atitudinilor, diferențiat pentru fiecare grup etnic în parte. Cum era de așteptat, studenții români au

ATITUDINILE ETNICE ALE STUDENȚILOR

atitudinea cea mai pozitivă față de propriul grup etnic (ICCS = 23,68). Acesta exprimă o puternică identificare cu grupul de bază¹¹.

Față de toate grupurile etnice vizate în investigația noastră, studenții au atitudini pozitive, cu nivelul de intensitate diferit. Am considerat valoarea 3 a indicelui calității contactelor sociale ca fiind punctul critic (sau punctul zero) al Scalei distanței sociale. Sub această valoare sunt atitudinile negative

(acceptarea numai ca vizitatori = 2 și expulzarea din România = 1) și deasupra punctului critic sunt atitudinile pozitive (acceptarea cetățeniei = 3; acceptarea ca angajat în aceeași instituție, în aceeași profesie = 4; acceptarea ca vecin de locuință = 5; acceptarea ca prieten apropiat = 6; acceptarea în relație de căsătorie = 7). Însurarea funcțiilor pentru toate atitudinile (pozitive și negative) s-a divizat în cinci clase:

I:	de la 1 la 3 (exclusiv)	= atitudine negativă
II:	de la 3 la 7 (exclusiv)	= atitudine foarte slab pozitivă
III:	de la 7 la 12 (exclusiv)	= atitudine slab pozitivă
IV:	de la 12 la 18 (exclusiv)	= atitudine puternic pozitivă
V:	de la 18 la 25 puncte	= atitudine foarte puternic pozitivă

Studenții testați (N = 1620) nu au exprimat o atitudine negativă față de nici un grup etnic minoritar; față de un singur grup etnic au manifestat o atitudine foarte puternic

pozitivă. S-au raportat puternic pozitiv față de patru grupuri etnice și slab pozitiv față de cinci grupuri etnice (vezi tabelul nr.3).

Tabelul nr.3: Atitudinea studenților față de unele grupuri etnice din România : cu cât valoarea ICCS este mai mare, cu atât atitudinea este mai pozitivă (N = 1620)

ATITUDINE			
negativă		pozitivă	
f.slabă	slabă	puternică	f.puternică
romi (4,28) (țigani)	maghiari (11,78)	armeni (14,10)	germani (18,18)
	ucrainieni (10,65)	sârbi (13,53)	
	tătari (10,20)	evrei (13,45)	
	ruși (9,86)	bulgari (13,20)	
	turci (9,56)		

Semnificația valorilor ICCS (inclusiv în paranteză) este următoarea: studenții români acceptă ca romii (țigani) să trăiască în România (să aibă cetățenie română) și, într-o

anumită măsură, să lucreze în aceeași instituție cu ei, în aceeași profesie cu a lor. Pe maghiari, ucrainieni, tătari, ruși și turci îi acceptă ca cetățeni, colegi în aceeași profesie

și vecini de locuință, pe armeni, sârbi, evrei bulgari îi acceptă și ca prieteni apropiați. În fine, etnicii germani sunt acceptați de studenții români chiar în relații intime, de căsătorie.

Sigur, este vorba de tendințe atitudinale generale. Față de fiecare grup etnic în parte unii studenți manifestă o atitudine de mai mare deschidere, mergând până la acceptarea

totală, sau, dimpotrivă, exprimând o atitudine de respingere totală (darea afară din țară). Tendința dominantă este cea pozitivă, fapt ce nu anulează preocuparea pentru educația interculturală a studenților. Aceasta cu atât mai mult cu cât proporția studenților care manifestă o atitudine negativă, de evitare a relațiilor sociale cu minoritățile etnice, nu este deloc neglijabilă (vezi tabelul nr.4)

Tabelul nr.4: Proporția studenților români care au exprimat atitudini foarte negative și atitudini foarte pozitive față de unele minorități etnice din România (N = 1620)

	Grup etnic	Atitudine foarte negativă (respingere totală)		Atitudine foarte pozitivă (acceptare totală)	
1	Germani	6	0,4	619	38,2
2	Armeni	11	0,7	322	19,9
3	Sârbi	25	1,5	315	19,4
4	Maghiari	166	10,2	305	18,8
5	Evrei	49	3,0	291	18,0
6	Bulgari	20	1,2	266	16,4
7	Ucrainieni	77	4,8	214	13,2
8	Ruși	140	8,6	213	13,1
9	Tătari	70	4,3	164	10,1
10	Turci	119	7,3	152	9,4
11	Romi (țigani)	773	47,7	48	3,0

Aproape jumătate din studenții incluși în eșantion au exprimat o atitudine de respingere totală a relațiilor sociale cu romii (țigani). Unul din zece studenții români declară că ar fi de acord cu expulzarea maghiarilor din România, ca și cu expulzarea etnicilor ruși.

Aceste rezultate ale orientării mentalităților studenților sunt îngrijorătoare, chiar dacă proporția studenților români care exprimă o atitudine foarte pozitivă (de acceptare totală) față de minoritățile etnice (cu excepția romilor) este predominantă (vezi tabelul nr.5)

ATITUDINILE ETNICE ALE STUDENȚILOR

Tabelul nr.5: Indici de acceptare/
respingere totală a grupurilor etnice

Nr.	Grup etnic	Acceptare/ respingere totală
1	Germani	+0,418
2	Armeni	+0,014
3	Sârbi	+0,013
4	Bulgari	+0,012
5	Evrei	+0,011
6	Maghiari	+0,006
7	Ucrainieni	+0,006
8	Tătari	+0,004
9	Ruși	+0,003
10	Turci	+0,001
11	Romi (țigani)	-0,032

Indicii de acceptare/respingere totală¹² sunt pozitivi pentru zece grupuri etnice și pentru un singur grup etnic, cel al romilor, în valori negative.

Discutarea rezultatelor

Rămâne în afara oricărei discuții faptul că nu toate grupurile etnice polarizează atenția studenților: unele le captează interesul în cel mai înalt grad, altele într-un grad mai scăzut și, în fine, există grupuri etnice care aproape scapă atenției populației majoritare. Cine își pune problema că în România trăiesc aproximativ 4 mii de polonezi, cam tot atâția croați sau greci?! Și aceasta nu numai pentru că volumul grupurilor etnice amintite este redus, ci și pentru că și, poate, în primul rând - aceste grupuri etnice, păstrându-și identitatea culturală, dezvoltă relații sociale pe multiple

planuri cu populația majoritară. Atitudinea față de astfel de grupuri etnice se plasează în "zona periferică" a sistemului atitudinilor etnice.

Alte grupuri etnice, precum: romii (țigani), maghiarii, evreii, rușii sau sârbii generează atitudini pozitive sau negative care ocupă "zona medie" din sistemul atitudinilor etnice ale studenților români. Populația de romi, prin stil de viață și caracteristici biologice (culoarea feții ca marcator de identitate - de exemplu), își face simțită existența. Un anumit trecut istoric, ca și evenimentele politice contemporane aduc în prim-flancul conștiinței studenților grupurile etnice ale maghiarilor, evreilor, rușilor sau sârbilor. Cu siguranță, studenții nu cunosc totdeauna prin propria experiență aceste grupuri etnice, dar se pronunță "pro" sau "contra" cu mai multă sau mai puțină hotărâre. Atitudinea lor se bazează pe o "experiență indirectă", sau pe informațiile obținute de la alții (relatări, lecturi, manuale școlare etc.). Faptul că atitudinile au surse diferite (experiența directă sau experiența indirectă) se repercutează asupra consistenței relației dintre atitudine și comportament¹³. Așa cum preciza D.W.Rajecki, experiența directă asigură mai multă consistență relației atitudine-comportament pentru că oferă mai multă informație despre obiectul atitudinii, facilitează "focalizarea pe sine" în timpul experienței și implică repetiția, ceea ce conduce la o "tratere acurată" a informației în procesele mentale¹⁴.

Atitudinile ce ocupă zona centrală a sistemului - cum este cazul atitudinii față de etnicii germani - permit o mai bună predicție comportamentală și au o mai mare stabilitate.

Putem, deci, spune că atitudinile etnice ale studenților, fiind fondate pe experiența indirectă, pot fi relativ ușor schimbate printr-un plus de informație în urma contactului nemijlocit cu cultura minorităților etnice și cu persoanele aparținând diferitelor grupuri etnice.

Educația interculturală a studenților apare ca o necesitate întrucât atitudinile etnice

ale studenților sunt mai puțin favorabile decât ale populației, în general. Pe un eșantion reprezentativ la nivel național¹⁵, aplicându-se aceeași formă a "Scalei distanței sociale" s-au înregistrat valori mai ridicate ale ICCS la toate grupurile etnice puse în discuție, exprimând o atitudine etnică mai pozitivă

decât cea a studenților (vezi tabelul nr.6). Această constatare contrazice teoria susținută încă în primele cercetări ale lui E.S.Bogardus, potrivit căreia cu cât nivelul de școlaritate este mai ridicat, cu atât acceptarea altor grupuri etnice este mai accentuată¹⁶.

Tabelul nr.6: Valorile ICCS pentru studenții români chestionați (N = 1620) și pentru populația generală de etnie română (N = 1024) în cadrul unui eșantion reprezentativ la nivel național

Nr.	Grup etnic	Indicele calității contactelor sociale	
		Studenți	Populația României
1	Germani	18,18	18,46
2	Armeni	14,10	15,61
3	Sârbi	15,53	15,34
4	Evrei	13,45	15,12
5	Bulgari	13,20	15,47
6	Maghiari	11,78	14,99
7	Ucrainieni	10,65	14,02
8	Tătari	10,20	12,99
9	Ruși	9,86	13,61
10	Turci	9,56	13,11
11	Romi (țigani)	4,28	7,32

Suntem tentați să explicăm atitudinea mai rezervată a studenților romi față de minoritățile etnice din România, ca și față de propriul grup etnic (ICCS = 23,68 la studenți și 24,48 la populația generală), prin influența

din ultimii ani a presei care a relevat cu precădere conflictele etnice, nu situația de bună conviețuire a majorității cu minoritățile etnice, care a vorbit mai mult despre "rușinea de a fi român" nu despre "demnitatea națională".

Note și bibliografie

1. L. Vlăsceanu, C. Zamfir, I. Mihăilescu, **Direcții ale reformei sistemului de învățământ superior din România**, Editura Universității București, 1994, p.24.
2. S. Chelcea, **Atitudinile etnice și măsurarea lor**, în "Sociologie românească", nr.2-3, 1994.

ATITUDINILE ETNICE ALE STUDENȚILOR

3. E.S. Bogardus, Measuring social distances, in **Attitudes, theory and measurement**, New York, John Wiley & Sons, Inc., 1967, pp.71-76.
4. C. Sellitz, M. Jahoda, M. Deutsch & S.W. Cook, Attitude Scaling, în **Attitudes**, Marie Jahoda, Neil Warren (eds.) Baltimore, Penguin Books, 1966, p.317.
5. E.S. Bogardus, **Op.cit.**, p.74 (trad. românească).
6. K.J. Gergen, Mary M. Gergen, Sylvie Jutras, **Psychologie sociale**, ed. a 2-a, Vigot, 1992, p.143.
7. K.J. Gergen, Mary M. Gergen, Sylvie Jutras, **Op.cit.**, p.170.
8. Gordon W. Allport, **The nature of prejudice**, New York, Doubleday & Company, Inc., 1954, p.187.
9. K.J. Gergen, Mary M. Gergen, Sylvie Jutras, **Op. cit.**, p.171.
10. Eugen L. Hartley, Ruth E. Hartley, **Die Grundlagen der Sozialpsychologie**, Berlin, Rembrandt-Verlag, 1955, p.115.
11. Harold R. Isaacs, **Basic Group Identity**, în "Ethnicity Theory and Experience", Edited by Nathen Glozer and Daniel P. Maynihon, Third Printing, Cambridge, Harvard University Press, 1976, p.29.
12. **Notă:** Indicele de acceptare/respingere totală se calculează după formula:
(Nr. pers. care acceptă total—Nr. pers. care resping total)/Nr. pers. care își exprimă atitudinea
Indicele ia valori cuprinse între - 1,0 (intens negativ) și + 1,0 (intens pozitiv).
13. R.H. Fazio, M.P. Zonna, **Direct experience and attitude-behaviour consistency**, în "Advances in experimental social psychology", L.Berkowitz (ed.), vol.14, New York, Academic Press, 1981, pp.162-202.
14. D.W. Rajecki, **Attitudes**, Second Edition, Sundeland, Sinaner Associates, Inc., Publishers, 1990, p.116.
15. S. Chelcea, **Atitudinile etnice ale românilor**, în "Sociologie românească", nr.2-3,1994.
16. E.S. Bogardus, **A Forty-Year Racial Distance Study**, Los Angeles, University of Southern California Press, 1967.